GEO BOGZA

ANII ÎMPOTRIVIRII

EDITURA TINERETULUI

cu câte două vagoane, cel din spate aglomerat, cu oameni înghesuiţi unul în altul ; cel din faţă gol, aproape pustiu. Pasagerii de clasa I nu s'au trezit încă.

E în adevăr ciudat să vezi cum în fiecare staţie, deşi vagonul din faţă e gol, oamenii se suie tot la remorcă, înghesuindu-se unii peste alţii, călătorind agăţaţi de scări. E în adevăr ciudat să vezi vagonul din faţă elegant şi gol, doar cu taxatorul, pe când mizerabila cutie pe roate e supraîncărcată cu călători, tăcuţi şi gravi.

E în adevăr ciudat, dar e şi unul din cele mai instructive spectacole din câte pot fi văzute în Bucureşti.

ORELE ORAŞULUI

Ciobanii care de pe culmile munţilor privesc cerul, ştiu să urmărească în uriaşa lui oglindă reflexele fiecărei ore, unice, fără asemănare cu ale celei care urmează. Ei ştiu deasemeni că altfel răsună în văi vocea oamenilor şi altfel stau firele de iarbă în răsărit, la amiază sau în amurg. Văile sunt populate cu umbre, puse în mişcare de lumina soarelui sau a lunii.

După cum ele cresc sau descresc, după cum timpul înaintează, tot ceeace e în natură are altă culoare, alt reflex şi alt sunet. Pământul învârteşte în spaţiu, dela apus spre răsărit, un uriaş evantai, o vastă succesiune de înfăţişări ale lumii, felurite dela oră la oră.

*
* *

In oraşe, fiecare oră are nu numai culoarea sau sunetul din natură, ci noi caracteristici, proprii vieţii oamenilor laolaltă. Sunt evenimente care au loc în marile oraşe, în fiecare zi, cu o regularitate cosmică, şi dacă s'ar întrerupe o singură dată ar însemna o catastrofă. Oraşul trăieşte în el însuşi, uriaş şi multiplu, şi viaţa lui isvorîtă din munca oamenilor e o

forţă al cărei tumult întrece chiar cel mai puternic fluviu.

Sunt ore ale zilei şi ore ale nopţii, 24 în total, de câte 60 de minute fiecare, şi în ele încap, între un răsărit şi altul, tot clocotul marelui oraş, bucuriile, tristeţile şi disperările oamenilor, pulsul uriaş, adeseori neliniştit, dar neoprit al umanităţii.

* * *

La 5 dimineaţa, pe timp de iarnă, oraşul e încă în întuneric. La Văcăreşti, se mai aude strigătul gardienilor, care alături de ţipătul cucuvaelor a sfâşiat toată noaptea somnul celor o mie de deţinuţi: numărul unu, bineee... Ca o piatră care desprinsă din vârful muntelui stârneşte în cădere o avalanşă, vocile gardienilor se trezesc una după alta, aproape înnebunite: numărul doi, bineee... numărul trei, bineee... Dincolo de Mandravela, clădirile ospiciului de nebuni stau ancorate în noapte, asemeni unor misterioase corăbii. Acolo, oamenii dorm în braţe cu o păpuşă de lemn sau fac de veghe pe cap cu o chivară împărătească, de carton.

La 5 dimineaţa, în cazărmile dela marginea oraşului, gornistul sună deşteptarea. Accentele metalice smulg din somn soldaţii, care dormeau cu respiraţii adânci, aducându-i nedumeriţi şi trişti la suprafaţa zilei. Mâini noduroase trag în picioare „bocancii statului", şi viaţa cazărmilor începe din nou, la lumina lămpilor, pe când afară e încă noapte.

In acest timp, asemeni unor mori care ar avea de măcinat o ultimă recoltă, tipografiile sunt în plină

activitate. Cu puțin înainte, secretarii de redacție, obosiți și palizi, „au încheiat" ediția cu ultimele știri primite prin telefon, lângă linotipuri. Acum, rotativele și-au început uruitul lor uriaș, devorând sulurile de hârtie. La 5 dimineața, în subsolurile tipografiilor, rotativele scuipă munți de ziare, învârtindu-se cu maximul de turații, ca mașinile unor transatlantice care s'ar fi luat la întrecere.

De prin cotloane, de prin subsoluri, de pe sub poduri, ceata vânzătorilor de gazete se îndreaptă spre tipografii. Rupți, murdari, plini de păcură și de cărbuni, vânzătorii de ziare se masează la ușa tipografiilor, în întuneric, în frig, în ploaie, așteptând clipa când vor putea striga pe străzi marfa lor proaspătă, încă fierbinte, dar din păcate de o calitate tot mai îndoelnică.

*
* *

Șase dimineața este ora periferiilor: în dosul perdelelor murdare, făcute dintr'un metru de americă, încep să se agite umbre. E ora când se aprind lămpile. La 6 dimineața, de jur împrejurul Bucureștiului, zeci de mii de mâini se întind spre lămpile agățate în perete și fac lumină. O mână ridică sticla afumată, iar cealaltă duce chibritul deasupra fitilului.

Pentru a face lumină la periferie e nevoie de amândouă mâinile. In centru, ajunge un singur deget și lumina țâșnește din becuri. Dar la 6 dimineața nimeni nu aprinde lumina în centru. Pentru oamenii din centru ora aceasta e poate cel mult ora viselor. Pentru oamenii dela periferie, șase dimineața e ora trezirii

la realitate, la o viaţă fără vis, dintr'un somn fără vise.

E ora când mâinile care muncesc, mâinile care ţin între degetele lor acul sau săpunul de spălat rufe, aprind lămpile. Mâini de spălătorese, mâini de croitorese, mâini de femei care lucrează în fabricele de tricotaje, mâini uscate, slabe şi pline de noduri, se îndreaptă prin întuneric, ca spre o icoană la care ar vrea să se roage, spre lampa agăţată în perete. Flacăra pâlpâie puţin, apoi lumina se răspândeşte în cameră. O lumină anemică, de miez de noapte. N'ai crede că la razele ei începe o nouă zi.

Totuşi, sub lumina aceasta roşiatică, viaţa începe. E drept că într'un spaţiu restrâns, îngrămădită între cei câţiva metri pătraţi ai camerei, în care se găsesc patul, maşina de gătit, un dulap, o masă şi uneori încă un pat. Paturile pe care le părăsesc oamenii sunt paturi de scânduri. Sunt paturi tari, de periferie, care rămân goale la 6 dimineaţa.

Sunt fel de fel de paturi în Bucureşti. Cu cât mergi mai spre centru, cu atât paturile sunt mai moi şi oamenii le părăsesc mai târziu. La 4 şi la 5 dimineaţa se trezesc cei care dorm pe scândura goală. Urmează cei care au parte de saltele de paie, cei care dorm pe somiere, cei care au saltele de lână şi perne de puf, din ce în ce mai târziu, până aproape de prânz, ora la care marile cucoane coboară din paturi acoperite cu o spumă de dantele.

Astfel sunt părăsite, dela periferie spre centru, paturile oraşului. Iar fiecărui fel de pat şi fiecărei ore de trezire, îi corespunde un alt fel de a se spăla. Cu

cât paturile sunt mai moi şi oamenii se scoală mai târziu, cu atât se spală mai îndelung şi mai complicat. Patru dimineaţa corespunde unui fel de a se spăla care durează o jumătate de minut şi la care se cheltue o jumătate de litru de apă. Cucoanele care se scoală la vremea prânzului, din paturi de puf, se spală o oră întreagă, consumând un sfert de tonă de apă.

Paturilor cu saltele de paie le corespund lighianele de tablă. Dar sunt şi paturi cu cel mult o rogojină, şi oamenii care dorm pe ele nici nu ştiu măcar ce e un lighian. Din sticla cu apă pentru noapte îşi umplu gura şi, ţuguind buzele, îi dau drumul sau o opresc, ca dintr'un robinet, după cum au nevoie. E cel dintâi sistem de apă curentă pe care l-a cunoscut omenirea. Din câteva guri oamenii izbutesc să se spele pe mâini şi pe obraz. Cei care se scoală la 5 nu ştiu de pasta de dinţi şi nu au prosop. Se şterg pe poalele cămăşii, pe care o vâră apoi în pantaloni.

Către ora 6 îşi fac apariţia lighianul de tablă şi prosopul de americă; apoi, mult mai târziu, peria şi pasta de dinţi şi prosopul pluşat. Pentru cucoanele care părăsesc patul spre amiază, sunt preparate din timp băi parfumate; toaleta lor ţine un ceas, în care timp sunt folosite zeci de borcane cu alifii, oglinzi şi aparate electrice.

Femeile care se scoală la şase dimineaţa au pentru toaleta lor cel mult un săpun, un prosop şi un pieptene, adeseori cu dinţii rupţi. Trei minute după ce s'au dat jos din pat, sunt gata şi se apucă de treabă.

Camera s'a răcit către ziuă şi femeile, îngenunchind

în fața sobelor ca în fața unor altare, reaprind focurile.

Alături de sobe au stat toată noaptea, pline cu porumb ca să nu-și strice forma, ghetele cu care copiii au umblat în ajun prin ploaie sau zăpadă. Femeile le cercetează cu grijă dacă s'au uscat și, uneori cu un suspin, privesc mai îndelungat pingelele.

La ora 6 dimineața, în subsoluri sau în barăcile lor de scânduri, cismarii își reîncep munca. In viața unui oraș, cismarii sunt oamenii care muncesc cel mai mult și mai fără folos. La 10 sau 11 noaptea, în gheretele lor e încă lumină.

Inăuntru, un om aplecat peste o gheată bate cu ciocanul. La miezul nopții și uneori și mai târziu, omul e tot acolo, izbind amarnic în talpa ghetelor. După ce au stat câteva ore scufundate în întuneric, la 6 dimineața barăcile cismarilor se luminează din nou și se aude iarăși ciocanul.

Intre 5 și 6 dimineața, clopoțelul agățat la ușa brutăriilor începe să sune. Din fund, de după cuptoare, apar oameni greoi. Mâini păroase și pline de făină poartă pâinea spre mâini uscate, slabe, flămânde. Mâini de femei duc pâinea la sân, ascunzând-o sub șaluri vechi, cârpite. Se aud glasuri de copii, și mâini mici, roșii de frig, apucând pâinea cu toată puterea de care sunt în stare.

Șase dimineața e ora pâinii negre pe care femei și copii o duc spre casă pe străzile periferiilor, ținând-o strâns la piept, în dreptul inimii.

*

* *

Spre 7 dimineața încep să sosească în București trenurile care au plecat de cu seară din orașele dela marginea țării. Locomotivele uriașe înaintează obosite în lungul peroanelor și se opresc. Lumea din vagoane dă năvală, rostogolindu-se ca un val spre ieșire.

Pe timp de iarnă, în lumina încă tulbure a orei 7, sunt oameni care văd pentru prima oară Bucureștiul și li se pare haotic. Orașul se desface din cețuri, părând că atunci se naște, gigantic și monstruos.

Escrocii care își fac meseria în preajma gării pândesc în colțul străzii, alegându-și victima. Omul care a călătorit toată noaptea se vede întâmpinat deodată de un fel de domn bucureștean cu brațele întinse: când ai sosit în București?

Câte una din fetele de pe calea Griviței, palidă, cu cearcăne la ochi, oprește vreun călător cu haine țărănești: vii să te'ncălzești puțin?

Astfel se arată orașul, din zorii zilei, cu toată mizeria și ticăloșia lui.

Dar este și un altfel de oraș.

La șapte dimineața, cartierele Bucureștiului par teatrul unei vaste conspirații. La ora aceea, nu e casă a cărei ușă să nu se deschidă și un om să nu se strecoare în stradă, grăbit și preocupat. La răspântii se strâng în pâlcuri. Tramvaiele îi poartă pe toți spre porțile uzinelor.

Tăcuți și gravi, par că se ignoră unii pe alții, dar se îndreaptă cu toții spre aceeași țintă.

*

* *

In natură, ora 8 dimineaţa nu are o semnificaţie deosebită. In oraşe, are însă una cumplită : e ora registrelor. Peste noapte, registrele au stat închise în sertare sau în case de fier, ca în nişte cavouri. Dar la 8 dimineaţa reapar.

E ora când în camerele cu pereţii afumaţi şi cu inscripţia „Scuipatul pe jos strict interzis“, registrele sunt larg deschise cu toată suprafaţa lor de cifre, de vid şi de moarte.

Un domn bătrân, cu ochelari, cu umbrelă şi cu galoşi vechi, a luat dintr'o staţie tramvaiul, l-a schimbat cu altul, s'a dat jos, a privit ceasul, a pornit-o repede, a dat un colţ, a ajuns, a urcat gâfâind treptele şi-a svârlit paltonul şi pălăria şi s'a instalat la ghişeu cu registrul în faţă, ca un călău lângă cuţitul ghilotinei. E ora 8 fix.

La 8 şi un minut, prima victimă se şi prezintă. Caracatiţa birocratismului se trezeşte din somn şi-l ia în primire : vino mâine.

*
* *

La 9 dimineaţa, femeile gospodine s'au întors dela piaţă şi îşi încep munca. Dar mai întâi, se privesc câteva clipe în oglindă. Bărbaţii sunt la slujbă, copiii la şcoală. Femeile au rămas singure în toată casa. Se opresc în faţa şifonierului cu oglindă. Intr'o dimineaţă, descoperă cel dintâi fir de păr alb. Sunt năpădite de tristeţe, de senzaţia timpului care trece, a fiinţei fizice care se macină şi se ruinează.

Cu un suspin, pun mâna pe mătură sau montează pe colţul mesei maşina de tocat carne. Şi truda, stăruitoarea şi neştiuta trudă a fiecărei zile începe.

In munca lor, bărbații construesc. Pun cărămidă lângă cărămidă, lemn peste lemn, trag linie lângă linie; în fiecare minut au senzația că lucrul înaintează și seara se pot opri să-l contemple.

Munca femeilor e cum nu se poate mai ingrată. In fiecare zi o iau dela cap, fără să ajungă undeva. E o muncă în care nu se construește, ci se repară mereu ceeace în următoarele 24 de ore se strică iarăși. E ca în legenda meșterului Manole, numai că singure își zidesc trupul, între pereții casei în care sunt soții și mame, pentru ca viața să fie cu putință.

Nimeni nu-și dă seama câtă istovitoare trudă înseamnă acest lucru obișnuit, al fiecărei zile: odăile curate, farfuriile și paharele la locul lor...

*
* *

La 10 dimineața, spitalele cunosc cea mai vie activitate și cea mai mare emoție din cursul zilei. E ora „vizitei".

In restul timpului, saloanele lâncezesc. Bolnavii stau în paturi așezate la rând, citesc o carte sau privesc în tavan. Au boli care se vindecă încet, răni a căror închidere întârzie. Orele trec una după alta, monotone și lente, ca apele unui râu leneș, plin de plante putrezite. Uneori, străbate din stradă claxonul vreunui automobil și atunci bolnavii își aduc aminte că afară e un altfel de timp, ale cărui minute aleargă.

O singură dată pe zi această atmosferă se însuflețește. La ora când medicul șef, urmat de suita lui, părăsește cancelaria și începe vizita în saloane. La ora aceasta se hotărăște care bolnav trebue urcat pe masa de operație.

In spitale, 10 dimineaţa e ora destinului. Desigur, oamenii pot muri la orice fel de ore. Dar atât cât au fost bolnavi, marile hotărîri pentru a-i salva, marile tentative pentru a învinge moartea, la ora 10 au fost luate. E ora când drumul bolnavilor poate porni spre moarte sau înapoi spre viaţă. Oră cu soare uneori, pătrunzând prin ferestrele mari, scăldând în lumină saloanele; alteori cu o ploaie posomorîtă şi rece.

După ce medicul şef iese pe uşa salonului, bolnavii se potrivesc în pat pentru o lungă şedere. In vidul care începe, unii intră cu ochii în tavan, alţii pe o carte. Timp de 24 de ore, nimic deosebit nu mai poate interveni în viaţa lor. Ora „vizitei" a trecut.

Tot la ora 10, sute de oameni palizi pornesc spre uşa din dos a spitalelor, pe unde sunt primiţi bolnavii la consultaţii. Din cabinet, vorba medicului se aude până în sala unde pe bănci lungi aşteaptă toţi cei care s'au înscris în registru. Sunt multe femei îmbrobodite, în braţe cu copii care tuşesc până ce devin negri. Sunt bătrâni care abia îşi târăsc pe ciment şoşonii vechi, legaţi cu sfoară. Printre ei, câte un tânăr slab, cu haine mai curate.

Intâi, se aude bolnavul tuşind, apoi vocea doctorului: repaus, aer curat, lapte, ouă... Cuvintele cad grele, ca bucăţi de plumb, în urechile celor care aşteaptă să le vină rândul. Repaus, aer curat, carne, lapte... Ca sub o povară, spinările încep să se încovoaie.

*

* *

Către 11 dimineaţa, personalul hotelurilor începe să ciocănească la uşa acelor pasageri care n'au dat

încă niciun semn de viață. Așa se descoperă sinuciderile despre care au să relateze ziarele de seară.

Dar în viața plină de contradicții a orașului, ora 11 poate fi socotită ora florilor.

In Piața Universității, țigăncile Bucureștiului trăiesc atunci ora celei mai mari exuberanțe, țâșnind în fața fiecărui trecător cu brațele pline de flori.

*
* *

La ora 12 e miezul zilei. E o oră mai coaptă față de celelalte, care rămân mai crude. E o oră matură, plină, rotundă. O serie întreagă de impresii, izvorând din tot ce se petrece în natură, duce la această senzație : s'a copt ceva în felul cum curge timpul, e un punct maxim, un miez la care s'a ajuns.

E ora când în drumul lui pe cer soarele a ajuns la cel mai înalt punct și începe să coboare. Singura oră care s'a putut ști din cele mai vechi timpuri cu precizie. Ora când soarele trece la meridian. Un băț înfipt în pământ și iată anticul cadran solar ; umbra descrește minut cu minut, până ce ajunge cea mai mică din cursul zilei. Atunci e ora 12. Ora celei mai mici umbre. Copacii și munții, care în răsăritul soarelui au asvârlit peste pământ umbre uriașe și fantastice, le văd cum la ora aceasta se strâng la picioarele lor, tot mai mici, gata să dispară. E cel mai înalt punct de triumf al zilei. Puțin mai târziu, soarele începe să coboare și umbrele se întind din nou pe pământ.

Și în oraș, miezului zilei îi corespunde un punct maxim al activității umane. Ceeace începuse să se petreacă de dimineață pare că s'a împlinit și s'a copt.

Străzile s'au umplut de oameni şi de automobile. In birouri e timpul când telefoanele sbârnâie mai nervos decât la orice altă oră a zilei. E ora ministerelor şi a miniştrilor. E ora grea şi dificilă, când miniştrii încep să primească în audienţă. Un sfert din călătorii care au sosit în Bucureşti, dela război şi până azi, au venit pentru această oră. Ora când miniştrii iscălesc hârtiile pe care le scot din buzunar amicii lor politici.

E ora când din asemenea iscălituri, pe asemenea hârtii, se pot câştiga zeci de milioane. Fabuloasele afaceri care au avut loc în România în ultimii 20 de ani, la ora aceasta şi-au primit certificatul de naştere. Pentru ora aceasta, călătoresc toată noaptea cu trenul şi sosesc în Bucureşti prefecţi, partizani politici, tot felul de oameni de afaceri. La 12, ceeace fusese numai un proiect, numai un vis, poate deveni realitate. Ministrul a iscălit. Şi numaidecât păduri încep să fie tăiate, în gări se grămădesc vagoane cu porci, din Constanţa îşi iau drumul vapoare cu petrol.

Ora marilor afaceri e o oră intensă şi multiplă. Soarele trece la meridian, miniştrii iscălesc, oraşul trepidează şi vueşte. Tot la 12, sirenele fabricilor şuieră pentru repaosul de prânz.

Oamenii plătiţi cu 40 de lei îşi întrerup munca pentru o oră, şi aşezându-se pe lângă ziduri, în cea mai mică umbră a zilei, scot din buzunare sferturi de pâine şi desfac din bucăţi de ziar castraveţi muraţi.

Din cel mai înalt punct de pe cer, soarele luminează totul foarte bine.

1938

LA PORȚILE MORȚII

Vorbind de război și de moarte, spunem adeseori: mormane de cadavre. Dar groaza noastră e totuși abstractă. Intr'o zi însă, vedem cu proprii noștri ochi un biet câine pe care-l calcă tramvaiul și inima ne înghiață.

Dacă vrem să ducem experiența mai departe, există în București un loc unde putem încerca toată spaima, mila și oroarea pe care o poate trezi un morman de cadavre. Se află pe cheiul Dâmboviței și-i spune „Serviciul de ecarisaj".

Serviciul de ecarisaj e locul penibil unde câinii pe care-i prind hingherii sunt omorîți în mod științific, după care sunt jupuiți de piele și fierți în cazane uriașe, pentru a fi prefăcuți într'o substanță cu valoare comercială : 3 lei kilogramul.

*
* *

După ce am văzut toate instalațiile acestei uzine a morții, am urcat într'un pod ca de moară. Un ardelean voinic scuipa tocmai în palme, apucându-se de lucru, cu o lopată.

Se afla acolo pe jos, pe scânduri, un morman de cu-

NOTA AUTORULUI

Multe dintre aceste articole și reportaje, suferind de lungimi sau repetiri, inerente activității jurnalistice, care ar fi dăunat lecturii în volum, m'am simțit dator să le revăd, dar esența lor a rămas aceeași ca în momentul când, între anii 1934-1939, au apărut în diferite ziare și reviste.

CUVÂNT ÎNAINTE

Cititorul tânăr, după lectura volumului de față, va avea sentimentul că a străbătut o lume de coșmar. Pentru vârstnici, faptele povestite în paginile care urmează nu ascund nicio surpriză. Ele au fost văzute și trăite, în amar și suferință, de milioane de oameni. Ei își vor aminti de grozăviile unei epoci care nu a dispărut de mult în negura istoriei și vor putea atesta adevărul cuprins în această carte. In ansamblul lor, articolele și reportajele prezentate aici alcătuesc o succintă cronică a ororilor dictaturii burgheze și moșierești din țara noastră, între anii 1934—1939, cronică impresionantă prin forța ei artistică. Autorul ei este un inovator în domeniul ziaristicei, pentrucă a ridicat articolul de ziar și reportajul la nivelul artei adevărate. Semnătura lui Geo Bogza era urmărită de cititori, într'o epocă în care atitudinea consecvent democratică constituia în țara noastră un act civic plin de curaj, iar exprimarea adevărului cu privire la viața îngrozitoare a poporului nu era lipsită de urmări și riscuri. Fiecare articol de acest fel are deci valoarea unui foc de armă tras în dușman dela înălțimea unei baricade primejduită de asaltul dictaturii fasciste.

In epoca activității ziaristice antifasciste a lui Geo Bogza, presa românească era aproape în întregul ei în mâna marilor bănci și monopoluri, fiind un mijloc de răspândire a otrăvurilor și miasmelor ideologice ale partidelor reacțiunii. Pervertirea conștiinței maselor era urmărită pe căile cele mai diverse. In momentul în care mizeria mun-

citorilor şi ţăranilor era mai mare şi mai de nesuportat, paginile ziarelor reacţiunii ofereau un spaţiu uriaş ultimei crime senzaţionale, celei mai noi excrocherii sau afaceri veroase, ideilor urei de rasă, de învrăjbire naţională. Un spaţiu larg îl ocupau în presa reacţionară calomniile antisovietice, manifestări ale războiului urzit împotriva patriei socialismului biruitor.

Profesiunea de gazetar devenise, prin însăşi supunerea deplină faţă de sacul cu bani al burgheziei şi moşierimii, una dintre cele mai puţin onorabile. In marea lor majoritate, ziariştii erau simpli mercenari, căutând favoarea „viţelului de aur" al capitalismului.

In asemenea condiţii, gazetăria nu putea fi nici creaţie şi nici artă. Era *caracudism,* după numele vestitului reporter creionat cu genial sarcasm de către Caragiale. Caracudi era simbolul breslei de mercenari a gazetarilor burgheziei. Aidoma lui, toţi erau în goană după ştirile cele mai tari, mai aţâţătoare, prin fondul lor de inumanitate, şi atunci când nu erau oferite de realitate în cantitate suficientă, creierul în continuă efervescenţă al ziaristului le inventa fără sfială. „Apucăturile americane" ale lui Caracudi erau specifice întregii tagme de slujbaşi ai presei burgheze. Fenomenul acesta înjositor din punct de vedere moral şi cultural nu era însă izolat. El era numai o parte reprezentativă din fenomenul mai larg al decăderii şi descompunerii întregii culturi burgheze. Literatura, muzica sau plastica reacţiunii din România nu erau nici mai bune, nici mai rele decât jurnalistica burgheză.

In această perioadă, un grup de scriitori comunişti şi necomunişti şi-au asumat misiunea nobilă de a spune adevărul cu privire la viaţa de mizerie a poporului şi de a-i denunţa pe adevăraţii vinovaţi. Geo Bogza a făcut parte din acest grup, alături de talentaţi scriitori şi gazetari ca Alexandru Sahia, N. D. Cocea şi alţii.

Infrângând rigorile cenzurii reacţionare, opunându-se tendinţelor fascizante ale presei burgheze şi demascându-le, Geo Bogza a transformat munca gazetarului într'o forţă militantă, ziaristica devenind astfel prin contribuţia sa o

artă profund realistă, opusă net și infinit superioară tuturor formelor de antirealism ale literaturii burgheze din țara noastră.

Zi de zi, cu un efort în care conștiinciozitatea era manifestarea respectului pentru adevăr, Geo Bogza desvăluia miilor de cititori noi și noi aspecte ale existenței de infern creată poporului prin dominația marelui capital.

In proza ziaristică a lui Geo Bogza este duioșie și indignare, ură și dispreț, ironie sau sarcasm, de cea mai bună calitate. S'ar părea că în aceeași personalitate artistică s'au reunit calitățile remarcabile ale tribunului, poetului liric și pamfletarului neînduărător.

Artistul oferă o imagine concentrată, puternică, a realității. Cu economie verbală, gazetarul conturează în linii clare fizionomia vieții de fiecare zi în societatea capitalistă. Mizeria poporului este atât de năprasnică, încât pentru a fi înfățișată nici nu mai trebuesc metafore. Un stil sobru, împrumutat proceselor verbale, este uneori suficient : „Povestea cumplită a iernii a început. In prima noapte de iarnă adevărată, șomerul Teodor Peretenco, în etate de 54 de ani, încolțit de frig și neavând unde să se adăpostească, a venit la chestura poliției și s'a rugat să fie ținut în arest până a doua zi dimineață. Cererea fiindu-i respinsă, șomerul Teodor Peretenco s'a culcat în curtea chesturii, unde a doua zi a fost găsit mort, acoperit de zăpadă. De atunci și până acum, în diferite orașe ale țării au mai fost descoperite câteva cadavre de șomeri".

Nici nu trebue mai mult pentru a face înțeleasă de către cititori esența însăși a capitalismului.

Imaginea artistică rezultă la Geo Bogza dintr'o participare intensă la viața poporului, în întregul ei. Poeții burgheziei invitau cititorii la călătorii imaginare prin spații exotice, pentru a tăinui adevărul despre mizeria vieții sociale din propria lor țară. Ironistul fin constată : „Poeții nu sunt cei mai mari măgari din țara aceasta, dar mulți dintre ei au urechi destul de lungi".

Geo Bogza caută poezia epocii sale nu în imaginar, ci în viața din jurul lui și, cutreerând țara în lung și în lat, pre-

tutindeni unde poporul se află în suferinţă, descoperă şi împărtăşeşte tuturor momente, episoade şi scene din viaţa celor oprimaţi.

Iată un modest atelier de croitorie, eternizat ca într'un desen în cărbune, cu linii îngroşate de însăşi suferinţa celor ce muncesc: „In funduri de curţi, pe la mansarde, în încăperi dosnice, înnăbuşitoare, atelierele de croitorie par imaginea unui infern în care oamenii ard de vii, în cazane cu smoală. Intr'o căldură cu totul sufocantă, încât şi o singură ţigară ar mări-o funest, croitorii calcă. Inchipuiţi-vă în această atmosferă de iad, câteva maşini cu mangal, încinse, pe care croitorii le mişcă într'o parte şi alta, aplecaţi peste ele. Din stofa stropită cu apă urcă vapori fierbinţi, o emanaţie violentă care trăsneşte creierul şi provoacă o greaţă cumplită. Galbeni, livizi, cu feţele atât de înspăimântător desfigurate, încât par cadavre, croitorii calcă. Alături, înghemuiţi pe bănci de lemn, cocoşaţi, cu genunchii la gură, alţii trag firul lung de aţă. Mişcările lor ritmice, neîncetate, par ale unor condamnaţi la galeră. Fiecare împunsătură trebue supravegheată cu atenţie, milimetru cu milimetru. Buricele degetelor ard, ochii sunt împăenjeniţi, oasele înţepenite".

Tragedia ţărănimii muncitoare este văzută prin prisma obiectului primordial al strădaniei milioanelor de truditori ai pământului: pâinea. Asupra acestei pâini, udată cu sudoare şi lacrimi, îşi îndreaptă privirile poetul-gazetar: „Dela început trebue arătat că faptul cel mai important în felul de a sărbători Paştele al ţăranilor români e că obişnuesc cu prilejul acesta să mănânce pâine. E un eveniment care nu are loc decât de câteva ori pe an, la ocazii excepţionale"... „De Paşte ţăranii români mănâncă pâine... Cu multă evlavie, ca pe anafură, mestecă ţăranii români bucata de pâine între măselele lor late şi galbene. După masă, copiii ies pe la porţi cu câte o felie în mână, arătându-şi-le unii altora şi comparându-le, cum fac cu jucăriile copiii dela oraş. Aceasta nu se poate petrece decât de Paşte şi încă de două, trei ori pe an. E o realitate, valabilă cel puţin pentru trei sferturi din ţăranii români, care

la rândul lor formează trei sferturi din populația țării. O țară ale cărei holde de aur poeții încurajați de oficialitate nu au mai contenit să le cânte. Nimeni n'a cântat faptul că țăranii acestei țări mănâncă pâine numai la Paște. Nimeni n'a cântat pe copiii acestor țărani care când au o felie de pâine ies în poartă să-i vadă toți copiii de pe uliță".

Geo Bogza se află în mijlocul șomerilor și al celor care având încă de lucru nu știu dacă-l vor mai avea mâine, se află alături de miile de bolnavi de tuberculoză, părăsiți destinului nemilos al maladiei lor, în mijlocul micilor vânzători ambulanți, ce și-au lăsat căminurile în căutarea unei bucăți de pâine.

In fața spectacolului oferit de modeștii călători ai unui vagon de tramvai de clasa II-a, gazetarul redactează în imagini o pagină de filosofie socială. Schimbările produse în metodele de exploatare ale marilor asupritori sunt surprinse cu ascuțime la fabrica de conserve a prințului Știrbey, în aspra vlăguire a sutelor de muncitori, la care se adaugă numeroși copii.

Gazetăriei burgheze în goană după senzațional, Geo Bogza îi opune astfel creația gazetarului progresist, scoțând la lumină obișnuitul vieții de fiecare zi a orânduirii capitaliste : mizeria poporului. Asupra acesteia el se apleacă cu mâhnire, indignare și revoltă. Când vorbește despre viața grea a oamenilor din popor, în glasul său se află, dincolo de amărăciune, duioșie.

Note de sarcasm și ironie ucigătoare apar atunci când vorbește despre jefuitorii maselor. Un bilanț de multe sute de milioane, al societății de chibrituri, semnat de un președinte al consiliului de administrație și un administrator delegat „indescifrabil" declanșează verva satirică a ziaristului împotriva milionarilor, care-și ascund pudici jaful public sub masca anonimatului. „Inchipuiți-vă, adunarea generală a acestei societăți convocată pentru 19 Martie ora 11 în Calea Victoriei 68. Un automobil sosește și din el coboară : Marele Indescifrabil. Ia loc la masă, având în dreapta pe Indescifrabilul Nr. 1, iar în stânga pe Indes-

cifrabilul Nr. 2. Indescifrabilii discută despre milioane, indescifrabilii constată că sunt prea multe bețe de chibrituri într'o cutie, indescifrabilii iau hotărîri. Conspirativi, misterioşi, indescifrabili. Discreția aceasta e emoționantă. Au întocmit un bilanț de 680 de milioane şi l-au publicat, fiindcă îi obligă legea. Dar pentru atâta lucru să-l iscălească, să iasă din colțul lor modest? Pune, domnule, Președintele Consiliului de Administrație: Indescifrabil. Indescifrabilii își încasează milioanele, indescifrabilii mănâncă icre negre, indescifrabilii își construesc palate. Noi, ăştilalţi, plătim câte doi lei 20 de bețe de chibrit şi nici nu avem onoarea să știm cine strânge milioanele."

Geo Bogza îl citează, nu întâmplător, de multe ori, în articolele sale de ziar pe marele Caragiale. Prin profunzimea și eficacitatea satirei sale sociale, el este un discipol al autorului „Scrisorii pierdute". Lovind necruțător în ipocrizia politicianistă a partidelor reacțiunii, Caragiale oferea în „Românii verzi" o genială previziune asupra fascismului. In plină perioadă de asalt a fascismului în țara noastră, Geo Bogza, aplicând învățătura marelui maestru al satirei românești, creează, printr'o imagine cu sens satiric, partidul „Cioara noastră", smulgând astfel, cu un umor care usturã, masca de pe obrazul partidelor fasciste și fascizante ale reacțiunii.

Din cunoașterea amplă a vieții maselor a decurs în mod organic treapta mai înaltă a activității sale creatoare: reportajul. In mod neîndoelnic, Geo Bogza este cel mai talentat reporter din țara noastră în epoca dintre cele două războaie și continuă să ofere un luminos exemplu de artă superioară, în acest domeniu atât de trivializat în trecut.

In presa burgheză, reportajul era o îndeletnicire minoră și scandaloasă, trăgându-și hrana, aidoma hienelor, din cadavrele și gunoaiele lumii capitaliste. Reportajul de acest fel avea legături cu viața, dar firave și unilaterale, împlântate numai în mocirla vieții burgheze. Adevărul prezentat de reporterii ziarelor burgheze era un adevăr burghez, deci cea mai pură minciună, în fond. Ori minciuna este otravă pentru artă; de aceea și reportajul ziarelor

burgheze era un succedaneu menit să biciuiască instinctele, dar nu creaţie artistică, dând orizonturi largi gândirii.

Geo Bogza, pornind dela adevărul vieţii, a creat un gen de reportaj care prin valoarea lui artistică s'a impus literaturii. In momentul în care, cu excepţia unor creatori realişti, ca M. Sadoveanu, Al. Sahia ş.a., proza românească nu se interesa de existenţa poporului asuprit, Geo Bogza îmbogăţeşte proza literară cu reportajele sale din viaţa muncitorilor şi a maselor exploatate în general.

Alături de proza lui Sahia, reportajele din viaţa muncitorilor ale lui Geo Bogza sunt reflexul epocii din jurul anului 1933, când, sub conducerea Partidului Comunist din România, masele asuprite se ridică împotriva pericolului fascist, cu întregul lui cortegiu de mizerie şi teroare poliţienească, şi împotriva pregătirilor în vederea războiului antisovietic.

Pentru cititorii acelei epoci a rămas neuitată seria de reportaje din viaţa muncitorilor petrolişti şi tăbăcari, a ţăranilor Moţi şi a minerilor din Munţii Apuseni. Până la Geo Bogza nimeni nu scrisese despre ei în aşa fel încât oglindirea existenţei lor nemăsurat de grele să fie o imagine atotcuprinzătoare a vieţii amare a întregului popor.

Scoţând în relief esenţialul din suferinţa celor ce muncesc, reporterul creează tablouri care lovesc retina cu putere. Imaginile crude, neprefăcute, ale exploatării aşa cum realitatea le oferea, sunt îmbinate prin arta scriitorului în aşa fel, încât creează atmosfera halucinantă a unui infern.

Caracterul inuman al muncii tăbăcarilor este înfăţişat în toată violenţa lui elementară, iar încet, încet, anatomia monstruoasă a marilor tăbăcării capitaliste se desvălue ochilor îngroziţi ai cititorului. Nu este nicio exagerare în relatarea reportajului. El surprinde şi alătură ceeace era cu totul obişnuit în asemenea locuri în care viaţa muncitorilor se măcina cu repeziciune. Intr'un neînsemnat registru, pe lângă care oricare alt gazetar ar fi trecut cu indiferenţă, reporterul, însufleţit de dorinţa de a cunoaşte şi a

desvălui adevărul, găsește unul din ascunsele resorturi ale mecanismului exploatării : „Un registru mare stă deschis pe biroul întreprinderii și un funcționar cenușiu scrie în el cifre lângă cifre. Fiecare cifră, fiecare nouă operație aritmetică, urmărește să mai rupă o bucată din pâinea lucrătorilor. Să scădem salariile cu 5 la sută. Să-i punem să lucreze într'un tempo accelerat, cu 8 la sută. Să stoarcem din ei sânge mai mult cu 3 la sută. Păianjenii negri ai cifrelor apar în registre, iar în casele lucrătorilor pâinea se împuținează, în interiorul fabricii motoarele merg mai repede, mai istovitor, și seara lucrătorii ies cu capetele năuce, cu plămânii în agonie".

Revolta scriitorului izbucnește apoi în sarcasm plin de amărăciune când vorbește de felul cum se preocupă de muncitori sindicatele aflate în slujba patronilor. „E drept că atunci când mor, dacă sunt membri vechi ai sindicatului, dacă au plătit cotizațiile regulat, li se dă drapelul societății să-i ducă până la cimitir".

Când descrie peisajul petrolifer, reporterul devine poet și, sub bagheta magică a imaginilor, tot ce pare neînsuflețit capătă viață, se transformă și se mișcă. Priveliștea dealurilor în care spumegă licoarea vâscoasă cuprinde în tristețea și asprimea ei însăși imaginea vieții amare a celor ce munceau aici.

„Văzute din Grâușor, cele câteva dealuri pe care uruie sondele par fumegânde și fierbinți, ca și cum tocmai ar fi ieșit de sub un bombardament de artilerie. Ciuruite, scormonite, pline de răni, de bube, de cratere, din care se ridică un abur subțire, ca în urma unor explozii. S'ar părea că numai cu o clipă înainte cerul s'a liniștit de vibrațiile puternicei detunături. E drept că de multe ori chiar așa se și întâmplă. Văzute de aici, dealurile par îngenunchiate de o suferință adâncă, de un fulger care le-a trecut prin măruntaie. Sondele s'au lăsat asupra lor ca un stol de vulturi hămesiți. Se simte în fiorul care străbate peisajul ceva din lupta surdă și nemiloasă care se dă în străfunduri între ciocul de fier al sondelor și măruntaiele secrete ale pământului. Tot aerul vibrează de tensiunea bătăliei."

Exploatarea capitalistă este deosebit de atentă față de producția de petrol, dar disprețuește omul. Muncitorul face parte din utilajul petrolifer și încă din cel de speță inferioară, atât de ieftin și de ușor de înlocuit, încât nu merită nici cea mai mică protecție în fața furiei năpraznice a zăcămintelor în erupție.

Și la aceasta se adaugă salariile de mizerie, micșorate arbitrar la simpla voință a proprietarilor de sonde sau rafinării, concedierile în masă, întreaga existență dominantă de provizorat și amarnică suferință a miilor de muncitori care, cu prețul vieții, prilejuiau câtorva mari capitaliști acumulări de milioane. Accente puternice de revoltă izbucnesc de sub pana scriitorului atunci când înfățișează teroarea polițienească stârnită împotriva muncitorilor: „Aici sunt șefii puternici și absoluți care fac armată cu oamenii din serviciul lor. Ii pun să-i salute milităreşte și să le spună: Să trăiți! Trebue disciplină. In schelă e ca pe front. Orice tentativă de revendicare e socotită rebeliune. Șefii posturilor de jandarmi dresează procese verbale. „Noi, plutonier Ilie Stan, șeful postului Buștenari. Fiind sub stare de asediu... s'a prezentat la noi dl. inginer Ciupitu și ne-a declarat că... Ne-am dus la fața locului și dând peste indivizii... i-am arestat pe toți. Aduşi la post și cercetându-i pe fiecare, au declarat că... Drept care vă înaintez" etc., etc."

Aceasta era viața muncitorilor în schelele petrolifere ale marelui capital.

Geo Bogza nu-i uită nici pe „rechinii petroliferi", aventurieri lipsiți de scrupule, înălțați pe scara avuțiilor prin cele mai tenebroase combinații cu putință. „Figurile ilustre ale Ploeștiului, oamenii de bază ai industriei petrolifere, nu sunt decât personaje din Caragiale" — notează reporterul. Afirmația este ilustrată prin admirabilul portret satiric al „domnului Nicu", inginer cu diplomă din străinătate, plin de râvna parvenirii, care ajunge „rechin" prin ascunse aranjamente de culise. Rapacitatea „rechinilor petroliferi", turpitudinea familiei burgheze și a politicii partidelor reacțiunii sunt reflectate larg în portretul realizat din trăsături puține, dar sigure, al domnului Nicu.

Geografia amplă a exploatării maselor din fosta Românie a moşierilor şi burgheziei este completată cu descrierea sărăciei din Ţara Moţilor, ţinut ameninţat în trecut să fie despopulat din cauza bolilor şi a mizeriei care secera mii şi zeci de mii de vieţi omeneşti. In „Ţara de piatră" ai de o parte aurul ascuns în adâncul masivelor pietroase, spre mulţumirea şi huzurul câtorva, şi de cealaltă parte poporul unei întregi regiuni, rob al puterii uriaşe pe care o exercită „diavolul galben". Până la Geo Bogza în literatura noastră nimeni nu a descris grozăviile existenţei minerilor din Ţara Moţilor. Iată imaginea minerului, trebuind să care afară minereul cu sacul în spinare, pe distanţe de kilometri: „Venea un miner tânăr, cu un sac de minereu în spinare. Venea de-a-buşilea, gâfâind, cu ochii ieşiţi din orbite. Ne-am strecurat pe lângă el, dar în clipa în care piepturile noastre s'au întâlnit, presiunea a fost atât de mare, încât credeam că o să ne înnăbuşim. Omul cu sacul a plecat mai departe drum îngrozitor de greu... Un drum până în fundul minei şi înapoi, cu sacul în spinare, ţine câte trei ore. De dimineaţă până noaptea, târziu, abia se pot face patru transporturi. Două, poate trei sute de kilograme de minereu... Omul cu sacul în spinare urcă din fundul pământului spre lumina zilei, urcă neîncetat. Strivit sub greutate, se strecoară prin galerii strâmte, muşcă pământul, înaintează metru cu metru. Sunt urcuşuri la care are nevoie să se ajute cu mâinile. Atunci agaţă felinarul de câte un colţ de stâncă şi împinge sacul cu capul sau îl târăşte cu dinţii. E un lucru să înnebuneşti, să-ţi sară capul în ţăndări. Când ajunge afară e tot una de noroi, de apă şi de sudoare şi fiecare bucată de muşchi îi tremură, se sbate agonic".

Acela care suferă cu adevărat pentru poporul ţării lui nu poate să rămână indiferent faţă de nefericirile niciunui alt popor al lumii. In momentul în care poporul spaniol este lovit în viaţa şi libertatea lui de coaliţia fascismului european, Geo Bogza se află cu scrisul său alături de Spania republicană şi antifascistă. Reporterul abia călătorise prin patria lui Cervantes, Goya şi Garcia Lorca,

îndurerat de spectacolul distrugerii a mii de vieţi şi de comori artistice. In faţa ruinelor atâtor oraşe, a populaţiei paşnice bejenind în masă, a femeilor şi copiilor ucişi de bombele avioanelor fasciste, scriitorul îşi proclamă revolta împotriva ororilor războiului nedrept, ura împotriva asasinilor cinici ai popoarelor, admiraţia şi dragostea pentru vitejii apărători ai libertăţii şi independenţei Spaniei. Insemnările lui Geo Bogza cu privire la războiul civil din Spania rămân un bun de preţ al mişcării antifasciste din ţara noastră.

*

* *

Gorchi, animatorul reportajului sovietic, spunea că: „Reportajul literar e cea mai reuşită formă de cunoaştere a vieţii şi de împărtăşire la milioane de oameni a ceeace se petrece în afara spaţiului accesibil ochiului lor". Gorchi aşeza reportajul literar, sub raportul încadrării în categoriile prozei literare, între eseu şi schiţă sau nuvelă. Reportajul ar fi deci gândire exprimată în sentinţe logice şi gândire în imagini totodată. Reporterul trebue deci să fie filosof sau logician şi artist în acelaşi timp. Un lucru este sigur că reportajul nu cade în afara legilor specifice artei literare. Dacă reportajul lui Geo Bogza este deosebit de valoros prin trăsăturile lui pregnant realiste, aceasta se datoreşte omului politic, gânditorului social care s'a îndreptat către esenţa fenomenelor social-istorice înfăţişate. Aidoma căutătorilor de aur, reporterul a sdrobit, curăţat şi spălat tone de minereu, pentru a scoate la iveală metalul strălucitor. Geo Bogza reuşeşte să ofere o imagine plină de patetism şi intensitate poetică a vieţii, prinsă în diversitatea ei, pentrucă este în permanentă căutare a esenţialului vieţii sociale sub forma lui cea mai simplă, care este întotdeauna şi cea mai dramatică. Esenţa reportajelor sale scrise în perioada premergătoare eliberării ţării noastre de sub dictatura fascistă este însăşi esenţa vieţii sociale: lupta de clasă, aprigă, nemiloasă. Scriitorul a putut surprinde mai bine decât alţii filonul de aur al esenţialului, pen-

trucă s'a aflat alături de forța socială cea mai înaintată a epocii, clasa muncitoare.

Participând la viața socială, el a înțeles că fenomenul cel mai tipic al timpului său este mizeria maselor la un pol al societății și viața de huzur a câtorva la celălalt pol. Aceasta este și imaginea globală a existenței sociale în lumea capitalistă, așa cum se desprinde din reportajele sale. Atmosfera acestor reportaje este de cele mai multe ori sumbră, apăsătoare, ca în halucinații sau coșmaruri. Nu este oare nimic luminos în arta de reporter a lui Geo Bogza? Ba da! Este puternica ură împotriva lumii exploatatoare, de care este pătruns fiecare rând al scriitorului. Aceasta este o formă de exprimare a iubirii față de popor, care-și va păstra întreaga ei valoare militantă atâta vreme cât vor exista în lume popoare sbătându-se în ghiarele ucigașe ale împilării.

ION VITNER

Reportaje

CUPRINS

I. REPORTAJE

LUMEA PETROLULUI

TABACARII

II. PAMFLETE

III. ARTICOLE

TIMPURI INTUNECATE

Dragi cititori,

Vă rugăm să ne comunicați părerea voastră în legătură cu această carte, scriindu-ne pe adresa: *Editura Tineretului*, Str. Nikos Beloiannis 25, Raionul I. V. Stalin, București.

Nr. 1229
Redactori de carte: M. Slavu și M. Ghițescu
Tehnoredactor: Ligia Naum
Tehnoredactor urmăritor: G. David
Corector: Ani Riza

Dat la cules 17.X.953. Bun de tipar 21.XII.953. Tiraj 30000+160. Hârtie s. velină de 65 gr. m.p. Coli de editură 22,902. Ft. 135x210. Com. editurii 939. Ediția I Prețul per exemplar Lei 14. A. 05127. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare (8 R).

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic Casa Scânteii „I. V. STALIN" București — R.P.R.